

تحلیل کیفیت زندگی در فضاهای پیراشهری کلانشهر رشت

پذیرش نهایی: ۱۴۰۲/۰۲/۲۵

دریافت مقاله: ۱۴۰۱/۱۱/۰۱

صفحات: ۲۳۷-۲۵۲

شهاب نوبخت حقیقی؛ استادیار بخش تحقیقات اقتصادی، اجتماعی و ترویج کشاورزی، مرکز تحقیقات و آموزش کشاورزی و منابع طبیعی استان گیلان، سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی، رشت، ایران.
حسین علی قنبری؛ استادیار گروه جغرافیا، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران.

امروزه شناخت دقیق و همه‌جانبه از وضعیت کیفیت زندگی در جوامع از ضروریات به شمار می‌رود و لازمه تحقق این مهم نیازمند نگرش نظام‌مند می‌باشد از این رو تحقیق حاضر باهدف تحلیل کیفیت زندگی در محلات عینک، نخودچر، پاسکیاب و سلیمانداراب از محلات حاشیه شهر رشت به انجام رسیده است. جامعه آماری در این تحقیق جمعیت محله‌های حاشیه‌نشین مورد مطالعه در شهر رشت در سال ۱۳۹۵ تشکیل می‌دهند که جمعیتی بالغ بر ۸۲۶۰۴ هزار نفر بودند و به روش نمونه‌گیری ساده، ۳۸۲ نفر به‌عنوان نمونه انتخاب گردید. گردآوری اطلاعات به‌صورت کتابخانه‌ای و میدانی صورت گرفت. متغیرهای این تحقیق در ابعاد عینی و ذهنی به شاخص‌های (کالبدی، اقتصادی، اجتماعی - فرهنگی، زیست‌محیطی و روحی - عاطفی) تقسیم شدند و با استفاده از آزمون تی تست تک نمونه‌ای در نرم‌افزار SPSS مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند. نتایج نشان داد میزان کیفیت زندگی در بعد کالبدی با میانگین ۳۲/۴۸۶ و سطح معناداری ۰/۰۰۰، همچنین میزان کیفیت زندگی در بعد اقتصادی و با میانگین ۷/۹۳۲ و سطح معناداری ۰/۰۰۰، میزان کیفیت زندگی در بعد اجتماعی با میانگین ۳۲/۶۱۳ و سطح معناداری ۰/۰۰۰، میزان کیفیت زندگی در بعد محیطی با میانگین ۹/۲۸۵ و سطح معناداری ۰/۰۰۰ و میزان کیفیت زندگی در بعد روحی-عاطفی با میانگین ۱۱/۴۹۶ و سطح معناداری ۰/۰۰۰ در محله‌های مورد بررسی در سطح پایین‌تر از متوسط قرار دارند. نتیجه این مطالعه حاکی از این است که از دیدگاه ساکنان نواحی مورد بررسی؛ این مناطق فاقد کیفیت زندگی مناسب می‌باشند.

چکیده

واژه‌های

کلیدی:

کیفیت زندگی،
فضاهای
پیراشهری،
رشت.

E- Mail: Sh.nobakht@areeo.ac.ir

نحوه ارجاع به مقاله:

نوبخت حقیقی، شهاب. قنبری، حسین علی. ۱۴۰۲. تحلیل کیفیت زندگی در فضاهای پیراشهری کلانشهر رشت. مجله توسعه فضاهای پیراشهری. ۲(۱۰): ۲۳۷-۲۵۲.

شکل گیری، رشد و گسترش مفهوم کیفیت زندگی در طی نیم قرن اخیر، آن را به مفهومی کلیدی و مهم در عرصه مباحث جهانی و مسائل انسانی تبدیل کرده است به طوری که امروزه در کنار مفهوم توسعه پایدار، مفهوم کیفیت زندگی مطرح شده است (نجفی، ۱۳۹۷: ۳۰). تاریخچه پیدایش مفهوم کیفیت زندگی به سال ۳۸۵ قبل از میلاد مسیح بازمی گردد. در آن دوران ارسطو زندگی خوب یا خوب انجام دادن کارها را به معنای شادبودن در نظر گرفت (نجات: ۱۳۸۷: ۵۷).

واژه کیفیت زندگی اولین بار توسط پیگو در کتاب اقتصاد و رفاه در سال ۱۹۲۰ بکار رفت و پژوهشگران از دهه ۱۹۳۰ به بررسی ابعاد متنوع این واژه پرداختند (برقی و همکاران، ۱۴۰۱: ۶۷۴).

در چند دهه اخیر، شناخت، اندازه گیری و بهبود کیفیت زندگی از اهداف عمده محققان، برنامه ریزان و دولت ها بوده است و این عرصه علمی و تحقیقاتی مورد توجه تعداد زیادی از رشته ها از جمله روان شناسی، پزشکی، اقتصاد، علوم محیطی، جامعه شناسی و جغرافیا قرار گرفت. بر اساس این تحقیقات کیفیت زندگی در قالب اصطلاحی علمی مفهومی برای بررسی چگونگی تأمین نیازهای انسانی و نیز معیاری برای درک رضایت و عدم رضایت افراد و گروه ها از ابعاد مختلف زندگی است. از این رو، تحقیقات و مطالعات اخیر کیفیت زندگی بر دو روش عمده متمرکزند: در روش شناسی اول، از شاخص های اجتماعی و اقتصادی قابل سنجش برای تعیین میزان و چگونگی تأمین نیازهای انسانی استفاده می شود و در روش شناسی دوم، بر اساس گزارش های شخصی افراد از تجارب زندگی خود که به زیستی ذهنی نامیده می شود سطح رضایتمندی آن ها مورد بررسی قرار می گیرد، آنچه در اصطلاح شاخص های عینی کیفیت زندگی نامیده می شوند، عموماً بر متغیرهای اجتماعی و اقتصادی متمرکزند اما شاخص های ذهنی کیفیت زندگی بر اطلاعات به دست آمده از گزارش های شخصی افراد از تجارب زندگی خود تمرکز دارند و در واقع مکمل شاخص های اجتماعی و اقتصادی به شمار می روند. با این همه در زمینه کیفیت زندگی هر دو روش شناسی دیدگاه خاص خود را دارند که استفاده از هر دیدگاه نیز با محدودیت هایی همراه است، زیرا کیفیت زندگی بسیار متأثر از زمان و مکان جغرافیایی است و مؤلفه ها و عوامل تشکیل دهنده کیفیت زندگی بدانها بستگی دارند بنابراین کیفیت زندگی مفهومی چندوجهی، نسبی، و متأثر از زمان و مکان و ارزش های فردی و اجتماعی است که از یکسو، ابعاد عینی و بیرونی و از سوی دیگر، ابعاد ذهنی و درونی دارند (رضوانی و همکاران، ۱۳۸۷: ۴-۲).

بنابراین آنچه که ذکر شد سازمان بهداشت جهانی کیفیت زندگی را، درک افراد از موقعیت خود در زندگی از نظر فرهنگ، سیستم ارزشی که در آن زندگی می کنند، اهداف، انتظارات، استانداردها و اولویت های شان تعریف می کند بنابراین کیفیت زندگی موضوعی کاملاً ذهنی است که توسط دیگران قابل مشاهده نیست و بر درک افراد از جنبه های مختلف زندگی استوار است. در واقع کیفیت زندگی، درک خود فرد از سطوح شادی و رضایت در ابعاد مختلف، مشخص کننده سطح کیفیت زندگی او خواهد بود بنابراین کیفیت زندگی هر فرد تحت تأثیر خصوصیات زمینه ای فرد، وضعیت اجتماعی، فرهنگی و محیطی او قرار دارد (نجات: ۱۳۸۷: ۵۹-۵۸). از دیگر تعاریف و تعابیر به کاررفته در زمینه واژه کیفیت زندگی می توان به موارد ذیل اشاره کرد:

فلس و همکار در سال ۱۹۹۵ کیفیت زندگی را این گونه تعریف کرده‌اند که کیفیت زندگی ترکیبی از شرایط زندگی و رضایت بر اساس مقیاس است (Felce, Perry:1995). فو در سال ۲۰۰۰ کیفیت زندگی را رضایت همه‌جانبه افراد از زندگی تعریف می‌کند (Foo:2000) بولینگ و همکار در سال ۲۰۰۱ کیفیت زندگی را در اصطلاح یک شیء گمشده یا فقدان یک چیز نسبت به چیز دیگر تعریف می‌کند. (Bowling, Windsor:2001) چرچ در سال ۲۰۰۴ کیفیت زندگی را معیاری از توانایی افراد برای اقدامات فیزیکی، عاطفی و اجتماعی در محیط با سطح انتظارات مختلف تعریف می‌کند (Church:2004) پرل و همکار در سال ۲۰۱۱ کیفیت زندگی را اندازه‌گیری ویژگی‌های عینی و ذهنی از زندگی تعریف کرده‌اند (Pearl:2011).

مقوله کیفیت زندگی شهری از نخستین محورهای مطالعاتی بود که همراه با رشد شهری، از دهه ۱۹۳۰ کانون توجه متخصصان شهری قرار گرفت و توجه بسیاری از دانشمندان و صاحب‌نظران، به مفهوم کیفیت زندگی معطوف شد تا از این طریق، تلاش‌هایی در راستای ارتقای شرایط زندگی و بهبود بخشیدن به بعد کیفیت زندگی بشر صورت گیرد. مطالعات کیفیت زندگی اهمیت زیادی دارد شاید از همین روست که امروزه در منابع برنامه‌ریزی توسعه، مباحث کیفیت زندگی به عنوان اصل اساسی پیوسته مدنظر برنامه‌ریزان به شمار می‌رود و برنامه‌ریزی شهری تحت تأثیر این مفاهیم دیگر فقط برنامه‌ریزی برای تأمین نیازها و خواسته‌های کالبدی کارکردی شهروندان نیست، بلکه هدف اصلی آن، علاوه بر تأمین نیازهای فوق، پاسخگویی به نیازهای روانی، محیطی، اجتماعی و اقتصادی (نظیر رضایت، شادمانی، مسکن با کیفیت، حمل و نقل با کیفیت و...) و دستیابی به کیفیت مطلوب محیط زندگی در شهرهاست (پوراحمد و همکاران، ۱۳۹۵: ۵۲۰).

پژوهش‌های صورت گرفته در ارتباط با کیفیت زندگی و پایداری شهری به خوبی نشان می‌دهد که رابطه تنگاتنگی میان ناپایداری شهری و کیفیت زندگی در شهرها وجود دارد به همین دلیل است که امروزه پرداختن به این موضوع در فرآیند برنامه‌ریزی شهری از کلیدی‌ترین ابعاد این حوزه به شمار می‌رود. معیارهایی همچون میزان توسعه‌نیافتگی شهری و نحوه توزیع فضایی آن، سطح برخورداری یا نابرابری در بهره‌مندی از خدمات و کارکردهای مختلف در مقیاس محلات و نواحی شهری، از عوامل مؤثر بر کیفیت زندگی شهری به شمار می‌رود. به طور کلی، نابرابری شاخص‌های کیفیت زندگی در سطح نواحی محلات شهری با پیدایش شهرها کمابیش از ابتدا وجود داشته است. اما این نابرابری‌ها از قرن نوزدهم با تمرکز بیش از اندازه امکانات و خدمات در یک یا چند نقطه شهری و بهره‌مندی از فرصت‌های نابرابر تشدید گردیده است. پیدایش محلات فقیر و غنی خود گواه مناسبی بر حقیقت ذکر شده در بالاست، بطوری که فرآیند توسعه شهری ضمن داشتن مزایا در بسیاری از شهرهای جهان مسئله ساز بوده و با تقسیمات و تنوع اجتماعی - فضایی، بی‌عدالتی‌ها را در سطح شهرها به منصفه ظهور رسانده است. از اوایل قرن بیستم شهرهای جهان در حال توسعه با تنوع و تفاوت‌های وسیع در سطح زندگی میان گروه‌های اجتماعی و اقتصادی، محلاتی کاملاً متفاوت از لحاظ کیفیت زندگی را به وجود آورده است (حاجی‌نژاد و همکاران؛ ۱۳۹۵: ۱۶۸-۱۶۷).

امروزه زیست‌پذیری نقش اساسی را در کیفیت زندگی سکونتگاه‌های ناکارآمد شهری دارد. محرومیت و عدم برخورداری از امکانات شهری سبب شده تا این نواحی با کاهش میزان زیست‌پذیری مواجه باشند. زیست‌پذیری از اواخر قرن بیستم مورد توجه متخصصان مطالعات شهری قرار گرفته است زیرا فضاهای شهری و پیراشهری دچار مسایلی

چون کیفیت پایین محیط، آلودگی صوتی و هوا و... شده بودند سکونتگاه‌های غیررسمی و حاشیه شهری غالباً معلول عواملی چون رشد و توسعه نامتوازن و تراکم خارج از اندازه هستند. این پدیده رو به رشد بامحرومیت و عدم برخورداری از امکانات زندگی شهری در قیاس با دیگر نواحی شهری را سبب می‌گردد و سکونتگاه‌های غیررسمی و حاشیه شهری را به کانون مسائل بغرنج شهری و انسانی تبدیل می‌کند (نصیری‌هنده‌خاله و همکاران، ۱۴۰۰: ۱۳۰ - ۱۲۹).

حاشیه شهر یا سکونتگاه‌های غیررسمی، بخش‌های پراکنده مورد غفلت واقع شده‌ای از شهر هستند که شرایط زندگی و مسکن در آنجا به شدت پایین و نامناسب است. تعریف اصطلاح سکونتگاه‌های غیررسمی و حاشیه شهری از کشوری به کشور دیگر متفاوت می‌باشد و حتی در میان متخصصین و صاحب‌نظران یک کشور هم با توجه به گوناگونی پارامترهای مورد نظر و مورد استفاده، اختلافاتی هرچند جزئی دیده می‌شود. اما به طور کلی این مناطق به بخش‌هایی از شهر اطلاق می‌شود که ساکنان آن افراد فقیری هستند و توانایی خرید و ساخت زمین و مسکن استاندارد و رعایت مقررات و ضوابط رسمی و قانونی را ندارند (گروه آموزشی جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، ۱۳۹۵: ۱).

شهر رشت به عنوان یکی از کانون‌های جمعیتی شمال کشور از جمله شهرهایی است که با پدیده حاشیه‌نشینی و اسکان غیررسمی مواجه بوده است (نصیری‌هنده‌خاله و همکاران، ۱۴۰۰: ۱۳۳). به عبارت دیگر می‌توان عنوان کرد که با توجه به روند شدت رشد جمعیت شهر رشت نسبت به سایر شهرستان‌های استان به واسطه فاصله و شکاف عمیق بین مناطق مختلف، تمرکز خدمات در این شهر و فراهم بودن بستر اشتغال نسبت به سایر شهرهای استان گیلان، کلانشهر رشت کانون جذب جمعیت از سکونتگاه‌های روستایی و شهری پیرامون می‌باشد و این روند نیز کماکان ادامه خواهد داشت، مشکلاتی از جمله گسترش مسئله حاشیه‌نشینی و شکل‌گیری بافت‌های ناپایدار در پیرامون شهر به دنبال دارد که این پدیده بر گسترش ابعاد منفی کالبدی و ناهنجاری‌های ساختار اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی شهر دامن خواهد زد (صرافی و همکار، ۱۳۹۶: ۳۴ و ۴۹).

توجه به بررسی کیفیت زندگی در شهرها از یکسو و از سوی دیگر وجود شرایط ویژه در مناطق حاشیه شهرها موجب آن شد که همواره این موضوعات مورد توجه برنامه‌ریزان، متخصصان و صاحب‌نظران در حوزه‌های مختلف قرار گرفته و از زوایای گوناگون مباحث کیفیت زندگی در شهرها بخصوص در مناطق حاشیه‌ای مورد بررسی قرار گیرد که در این بخش از تحقیق به مطالعاتی که از لحاظ موضوعی با عنوان تحقیق همپوشانی دارند اشاره می‌شود؛ پورآقایی (۱۳۸۵) به بررسی عوامل موثر در پیدایش و گسترش اسکان غیررسمی در شهر رشت می‌پردازد و ضمن تبیین شاخص‌های اسکان غیررسمی در این شهر از لحاظ اقتصادی، اجتماعی و کالبدی به مقایسه تطبیقی اسکان غیررسمی شهر رشت با اسکان غیررسمی کلاسیک در جهان و ایران پرداخته است. پوراحمد و همکاران (۱۳۹۷) در پژوهش خود نتیجه گرفتند که در سکونتگاه‌های غیررسمی گونه دوم (سکونتگاه‌های غیررسمی بایشینه روستایی) منابع انسانی این سکونتگاه‌ها از نظر سرمایه روان‌شناختی در وضعیت مطلوب‌تری تا دو گونه (باز تقسیم و تفکیک زمین‌های کشاورزی و تصرف خزنه و بان‌بازی) دیگر قرار دارند. نصیری‌هنده‌خاله و همکاران (۱۴۰۰) در مقاله خود عنوان کردند که بین ابعاد مختلف زیست‌پذیری در سطح محله عینک تفاوت معناداری وجود دارد. نتایج تحلیل رگرسیون نیز نشان داد که بیشترین مقدار همبستگی زیست‌پذیری محله عینک با شاخص‌های کالبدی - فضایی است. چنانکه تحلیل مسیر نیز نشانگر آن است که بیشترین اثر مستقیم بر زیست‌پذیری به ترتیب اولویت اختصاص به شاخص‌های کالبدی

فضایی، شاخص زیست‌محیطی و شاخص اقتصادی و شاخص اجتماعی در محله عینک دارند. پوررجبی و همکاران (۱۴۰۱) بیان می‌دارند که پیرا شهرنشینان فهم معنای توسعه در فضاهای پیرا شهری را به‌مثابه پیشرفت محوری، اخلاق محوری، کیفیت محوری و روان محوری تعبیر می‌کنند، از دیدگاه پیرا شهرنشینان توجه به مناطق پیرا شهری از طریق مؤلفه‌های اشاره‌شده باعث از حاشیه درآمدی این مناطق خواهد شد. قلیزاده و همکاران (۱۴۰۱) نتیجه می‌گیرند که درجه میزان رضایت ساکنین در تمام گویه‌ها به‌جز گویه‌های (تعامل و ارتباط احترام‌آمیز شهروندان با یکدیگر، وجود روحیه علاقه مشارکت مردمی، میزان تعاملات اجتماعی در فضاهای عمومی سرسبز، جذاب و دارای عناصر طبیعی، وجود بازارهای هنری خوداشتغالی فروش کتاب، موسیقی، صنایع دستی و تئاترهای محلی شهر، وجود بازارهای محلی و ارگانیک برای کشاورزان برای فروش محصولات خود، تعداد و کیفیت فضای سبز پایین تراز حد متوسط می‌باشند و در ادامه این مطالعه نشان داد که رضایت ساکنین در زیرمعیارهای تعامل و ارتباطات مردمی، اعتماد به منابع آب به ترتیب بالاترین و پایین‌ترین درجه را به خود اختصاص داده‌اند همچنین بیشترین رضایت ساکنین در معیارهای اجتماعی و کمترین میزان در معیار شهرسازی و زیرساخت و خدمات شهری می‌باشد در نهایت نتایج تحلیل فضایی نشان داد که وضعیت معیارهای بوم‌گرا در محله حمیدیان مطلوب‌تر از محله عینک است.

نجات (۱۳۸۷) در مقاله خود با عنوان کیفیت زندگی و اندازه‌گیری آن، بیان می‌کند که کیفیت زندگی امروزه یکی از پیامدهای مهم سلامتی است که جهت مواردی همچون ارزیابی مداخلات بهداشتی، اندازه‌گیری آن در بسیاری از پژوهش‌های سلامتی ضروری است. نجات در این مقاله به تناقض‌های موجود در تعریف و اندازه‌گیری کیفیت زندگی پرداخته است.

نجفی (۱۳۹۷) در مقاله‌ای تحت عنوان مفهوم کیفیت زندگی ابعاد و شواهد تجربی به تبیین مفهوم کیفیت زندگی، ابعاد و شواهد تجربی آن را از نظر دیدگاه و مکاتب مختلف بررسی کرده است.

برقی و همکاران (۱۴۰۱) در مقاله‌ای با عنوان تحلیل روابط فضایی میان مفاهیم کیفیت زندگی، سرمایه اجتماعی و کارآفرینی روستایی مورد مطالعه شهرستان دزفول نتیجه می‌گیرند که بیشترین سهم روابط سازه‌ها مربوط به حلقه کیفیت زندگی و سرمایه اجتماعی و کمترین سهم مربوط به حلقه کیفیت زندگی و کارآفرینی است.

شارما و آبهای (۲۰۲۲) در پژوهشی با عنوان کیفیت زندگی و محیط، کیفیت زندگی را یک مسئله چندبعدی و پیچیده دانسته و عنوان داشته که دستیابی به تعریف مناسبی از کیفیت زندگی و مناسب‌ترین شاخص‌ها برای اندازه‌گیری آن به هدف مطالعه بستگی دارد. آن‌ها دستیابی به یک دیدگاه زیست‌محیطی را راهی پایدار برای دستیابی به کیفیت زندگی مناسب دانسته و اظهار داشت که نباید نقش شرایط اقتصادی را در بالا بردن سطح کیفیت زندگی در تمام زمینه‌ها نادیده گرفت. از نظر آنان با وجود تلاش‌های انجام‌شده توسط سازمان‌های بین‌المللی و دولت‌ها در زمینه لزوم ارتقاء کیفیت زندگی هنوز هم تفاوت فاحشی بین آنچه دولت‌ها بیان می‌کنند با آنچه انجام می‌دهند وجود دارد، و در نهایت به این نتیجه دست یافتند که همه اجزای کیفیت زندگی، نیاز به مداخله برنامه‌ریزی‌شده چه در کشورهای در حال توسعه و چه کشورهای توسعه‌یافته دارد.

بندیجای و بنجریف (۲۰۲۲) در مقاله‌ای به تشریح تعدادی از مدل‌های مفهومی مورد استفاده برای بررسی ارتباط بین شرایط عینی شهری و کیفیت زندگی پرداخته است و سرانجام به بررسی روند انجام سیاست‌های مرتبط با محیط‌زیست و پژوهش‌های رفتاری در زمینه مطالعات کیفیت زندگی شهری می‌پردازد.

رمیارک و همکاران (۲۰۲۲) به بررسی و اندازه‌گیری کیفیت زندگی از بعد ذهنی در تایپه پرداخته است. نتایج تحقیقات وی نشان می‌دهد که امنیت زندگی شهروندان تایپه در کیفیت شخصی و خدمات عمومی نقش مهمی دارد. اسمیت و همکاران (۲۰۲۲) چارچوب مفهومی برای سنجش کیفیت زندگی شهری پیشنهاد کرده، که ارتباط بین محیط و کیفیت زندگی را نشان می‌دهد. این مدل رویکردی پایین به بالا را پیشنهاد می‌کند که در آن هر دوی شاخص‌های عینی و ذهنی برای مطالعه کیفیت کلی زندگی مورد توجه قرار داد.

کریستنسن و همکاران (۲۰۲۱) در پژوهشی به در پژوهشی که به منظور نظارت بر کیفیت زندگی شهری در شهر پرتو انجام دادند، برای کیفیت زندگی شهری در این شهر جنبه‌های زیر را تعریف کرده‌اند: جامعه، شرایط محیط‌زیست، شرایط کالاهای اجتماعی و شرایط اقتصادی در این پژوهش از دو روش تجزیه و تحلیل کمی و کیفی شاخص‌ها براساس برداشت شهروندان از شرایط زندگی خود استفاده شده است.

اسپینا و همکاران (۲۰۲۱) در مطالعه‌ای باهدف روشن کردن کیفیت زندگی، سلامت روانی و وضعیت تغذیه‌ای جوانان در نواحی حاشیه‌ای و غیر حاشیه‌ای شهرداکا در بنگلادش و یافتن فاکتورهای مرتبط با این موضوع، اقدام به بررسی در این خصوص کرده است. این مطالعه نشان داد تفاوت معناداری بین این ۲ منطقه قابل مشاهده است.

گرابوسکا (۲۰۲۱) در پژوهشی با عنوان (نقاط قوت ارتباط بین شاخص‌های عینی و ذهنی کیفیت زندگی شهری چیست؟) رویکردی تازه و بدیع را در چگونگی سنجش کیفیت زندگی شهری در ادبیات مربوطه تدوین نمودند، آن‌ها همچنین در پژوهش خود از سیستم اطلاعات جغرافیایی (GIS) جهت اتصال بین شاخص‌های عینی و ذهنی کیفیت زندگی شهری استفاده نمودند، هدف اصلی پژوهش آن‌ها تدوین رویکردی نوین در سنجش کیفیت زندگی شهری می‌باشد، رویکرد اصلی پژوهش آن‌ها بر مبنای سنجش کیفیت زندگی شهری در منطقه جنوب شرقی کوئزلند با استفاده از تلفیق شاخص‌های عینی و ذهنی بوده است. براساس نتایج این پژوهش می‌توان تمامی اقدامات شهرسازی را بر روی موضوعاتی که تأثیر بیشتری بر روی کیفیت زندگی شهری دارند، متمرکز کرده و از این طریق به بالا بردن کیفیت زندگی شهری کمک کرد در نتیجه این پژوهش مشخص شد که رابطه ضعیفی میان شاخص‌های عینی و شاخص‌های ذهنی وجود دارد و از طرف دیگر نمی‌توان اقدامات شهرسازی را تنها براساس نتایج کیفیت زندگی شهری، تنها با استفاده از یک نوع شاخص (عینی یا ذهنی) اولویت‌بندی کرد، بلکه می‌بایست ارتباط بین این دو دسته شاخص و تأثیرگذاری آن‌ها بر کیفیت زندگی شهری به‌طور مداوم مورد تحلیل قرار بگیرد.

میدلتون و همکاران (۲۰۲۱) با مطالعه تأثیر قومیت و ویژگی‌های اجتماعی - اقتصادی بر سلامت و کیفیت زندگی در جمعیت‌های شهری آسیا با استفاده از مدل‌های رگرسیون خطی به این نتیجه رسیدند که قومیت و ویژگی‌های اجتماعی اقتصادی در کیفیت زندگی و سلامت در قومیت‌های مختلف مرتبط است.

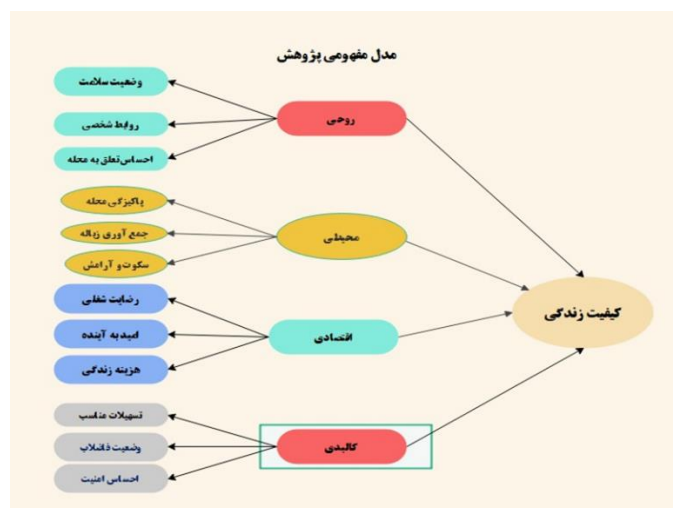
دگوی و برا (۲۰۱۸) و همکاران، در پژوهشی با عنوان (رویکردی چندجانبه به کیفیت زندگی شهری) این مفهوم را در شهر استانبول مورد بررسی و سنجش قرار دادند، هدف از این پژوهش مدلینگ کردن اولویت‌ها، انتظارات و نیازهای ساکنین شهر استانبول که شهری با حدود ده میلیون نفر است، با استفاده از یک راهبرد چندجانبه می‌باشد،

مهم‌ترین نتیجه حاصل از این پژوهش اولویت‌بندی جنبه‌های مختلف کیفیت زندگی شهری در استانبول جهت تمرکز سیاست‌ها و راهبردهای شهرسازی بر روی آن بوده است.

کوراماز و تورکولو (۲۰۱۸) در پژوهشی به رابطه کیفیت زندگی و عدالت اجتماعی پرداخت. در این راستا پیمایش ۳۳۱ نفر از ساکنان شهر تایپه به‌منظور ارزیابی ذهنی ساکنان از کیفیت زندگی مورد مطالعه قرار گرفته است. نتایج این مطالعه نشان می‌دهد که محل زندگی، زناشویی، سن، تحصیلات و درآمد قلمروهای مختلف رضایت را تحت تأثیر قرار می‌دهند. علاوه بر آن، وضعیت اجتماع، تعلقات محلی و رضایت از محله بیشترین تأثیر را بر رضایت از کیفیت زندگی دارند.

در پژوهش حاضر نیز تلاش می‌شود تا کیفیت زندگی در حاشیه شهر رشت را در ابعاد کالبدی، اقتصادی، اجتماعی، محیطی و روحی و عاطفی مورد مطالعه و ارزیابی قرار دهد بنابراین پرسش اصلی تحقیق چگونگی میزان رضایتمندی از کیفیت زندگی در مناطق حاشیه‌ای شهر رشت می‌باشد و فرض کلی این تحقیق نیز برنامناسب بودن کیفیت زندگی در ابعاد مختلف در مناطق حاشیه‌نشین شهر رشت قرار دارد.

شکل ۱. مدل مفهومی پژوهش

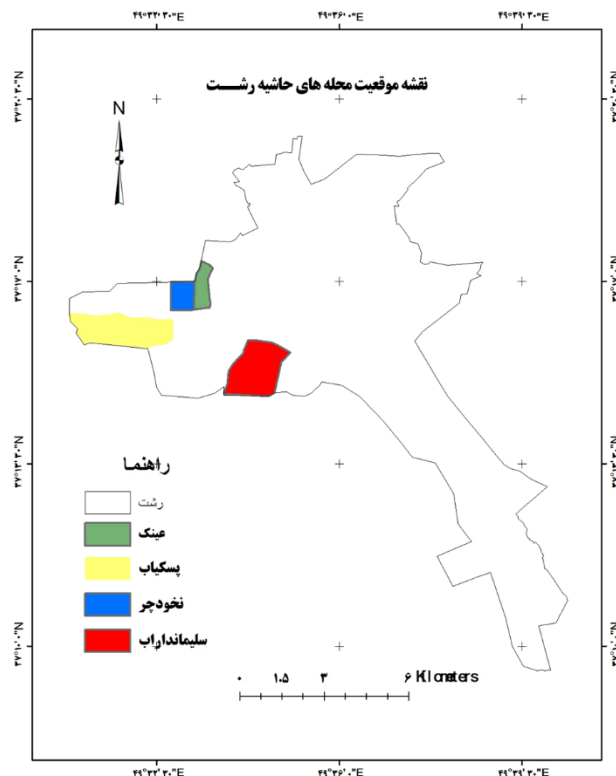
روش‌شناسی

پژوهش حاضر از نظرهدف از نوع کاربردی و از نظر ماهیت و روش، این تحقیق جزو تحقیقات توصیفی تحلیلی بشمار می‌رود که به‌صورت پیمایشی و به‌منظور تحلیل کیفیت زندگی در حاشیه شهر رشت به انجام رسیده است. جهت بررسی و تحلیل داده‌ها در این تحقیق، از روش‌های توصیفی و استنباطی استفاده شده است. در این تحقیق به‌منظور انتخاب تکنیک مورد استفاده در تجزیه و تحلیل داده‌ها ابتدا به بررسی وضعیت نرمال بودن داده‌ها اقدام شد در بررسی نرمال بودن داده‌ها از آزمون کولموگروف - اسمیرنوف استفاده شد. از آنجایی که سطح معناداری به‌دست آمده بسیار بزرگ‌تر از ۰/۰۵ بود و مقدار ۰/۶۹۳ را نشان داد بنابراین مشخص شد که داده‌ها نرمال هستند بنابراین از آزمون پارامتریک T و با استفاده از نرم‌افزار Spss برای تحلیل داده‌ها بهره گرفته شد. ابزار تحقیق در پژوهش حاضر یک فقره پرسشنامه محقق ساخت بوده که جهت بررسی روایی و اعتبار آن از نظر اساتید و کارشناسان و از آزمون آلفای کرونباخ بهره‌برداری شد.

جامعه آماری پژوهش حاضر شامل سرپرستان خانوار ساکن در ۱۶ محله حاشیه‌نشین و غیررسمی شهر رشت که ۸۲ هزار و ۶۰۴ نفر برآورد شده است می‌باشد. حجم نمونه پژوهش که با استفاده از فرمول کوکران و با لحاظ ۰/۰۵ درصد خطا حساب گردید تعداد حجم نمونه ۳۸۲ نفر معین شد.

شهر رشت یکی از کلانشهرهای کشور و مرکز استان گیلان به شمار می‌رود. این شهر پرجمعیت‌ترین شهر شمال ایران در بین سه استان گیلان، مازندران و گلستان و سکونتگاه‌های سواحل جنوبی دریاچه خزر محسوب می‌شود مساحت شهر رشت در سال ۱۳۹۵ بالغ بر ۱۸۰ کیلومتر مربع بوده است و جمعیت این شهر در سال ۱۳۹۵؛ ۶۷۹۹۹۵ نفر اعلام شده است. این شهر دارای ۵ منطقه شهرداری می‌باشد. شهر رشت به عنوان یکی از کانون‌های جمعیتی شمال کشور از جمله شهرهایی است که با پدیده حاشیه‌نشینی و اسکان غیررسمی مواجه بوده است. مطابق با بررسی‌های به عمل آمده سکونتگاه‌های غیررسمی و حاشیه‌ای در شهر رشت از سال ۱۳۵۵ و خصوصاً بعد از انقلاب اسلامی و به سه گونه شکل گرفته‌اند.

گونه اول شامل محلاتی هستند که از دهه ۱۳۷۰ به بعد شکل گرفته‌اند مانند محله‌های جماران، سلیمانداراب و معلولین گونه دوم محلاتی هستند که از دهه ۱۳۶۰ و بصورت غیررسمی بوده‌اند و امروزه با توجه به گسترش فیزیکی شهر تقریباً در مرکز شهر می‌باشند مثل محله‌های پاسکیاب، رازی، باغیان، نخودچروسیاه اسطخ و گونه سوم محلاتی هستند که در نقاط مختلف شهر وجود دارند مانند محله‌های استخر، عینک، صفا سر، ولکس و حمیدیان (پورا احمد و همکاران، ۱۳۹۷، ۳۶-۳۷) در حال حاضر از ۱۶ محله حاشیه‌نشین در این شهر ۴ محله عینک، نخودچر، پاسکیاب و سلیمانداراب از بزرگ‌ترین محلات غیررسمی و حاشیه‌ای این شهر هستند که به عنوان محدوده تحقیق حاضر نیز انتخاب شده‌اند.

شکل ۲. نقشه موقعیت جغرافیایی محدوده مورد مطالعه

یافته‌های پژوهش

یافته‌های توصیفی

میزان رضایت از وضعیت کالبدی در محله‌های مورد مطالعه

همان‌طور که در جدول شماره ۱ ملاحظه می‌شود میزان رضایتمندی پاسخگویان به وضعیت کالبدی در محله‌های مورد مطالعه بیشترین درصدها در وضعیت‌های کاملاً ناراضی، ناراضی و تا حدودی راضی قرار دارند و این امر نشان دهنده عدم رضایتمندی و وضعیت مطلوب از منظر ابعاد کالبدی در محدوده‌های مورد مطالعه دارد.

جدول ۱. میزان رضایت از وضعیت کالبدی

درصد					گویه
کاملاً ناراضی	ناراضی	تا حدودی راضی	راضی	کاملاً راضی	
۵	۱۰	۳۵	۳۳	۱۷	میزان رضایت از تسهیلات مناسب در منزل
۱۶	۳۰	۳۶	۱۴	۴	احساس امنیت در برابر مخاطرات طبیعی
۱۰/۲	۲۳/۱	۴۰/۲	۲۰/۴	۶/۱	میزان رضایت از مساحت و طراحی مسکن
۳۰/۲	۴۱/۲	۲۱/۴	۶/۲	۱	میزان رضایت از وضعیت شبکه دفع فاضلاب در محله
۱۱	۹	۴۰	۳۵	۵	میزان رضایت از وضعیت ساختمان‌ها

منبع: یافته‌های تحقیق

میزان رضایت از وضعیت اقتصادی در محله مورد مطالعه

با توجه به نتایج جدول شماره ۲، میزان رضایتمندی اکثر پاسخگویان از گویه‌های اوضاع اقتصادی شامل میزان رضایت از شغل، میزان امیدواری به آینده شغلی و هزینه‌های زندگی در وضعیت‌های دال بر عدم رضایتمندی قرار دارند.

جدول ۲. میزان رضایت از وضعیت اقتصادی

درصد					گویه
کاملاً ناراضی	ناراضی	تا حدودی راضی	راضی	کاملاً راضی	
۱۳/۲	۱۹/۳	۳۷	۲۴/۱	۶/۴	میزان رضایت از شغل
۱۴/۵	۲۷	۳۷/۲	۱۴/۱	۷/۲	میزان امید به آینده شغلی
۲۲	۳۸	۳۲	۸	۰	میزان رضایت از هزینه‌های زندگی

منبع: یافته‌های تحقیق

میزان رضایت از امکانات و خدمات اجتماعی

نتایج حاصل از بررسی گویه‌های بعد اجتماعی کیفیت زندگی که شامل ۱۴ گویه است، نشان می‌دهند که به‌طور کلی میزان رضایتمندی از امکانات و خدمات اجتماعی - فرهنگی موجود در محلات حاشیه‌ای مورد مطالعه در این تحقیق در وضعیت مناسبی قرار ندارند به‌طوری‌که مشاهده می‌شود که میزان رضایتمندی از امکانات و خدمات اجتماعی در حد کاملاً راضی و راضی در حد صفر و یا بسیار ناچیز می‌باشد. اما گویه‌هایی مانند میزان رضایت از امنیت اماکن عمومی، میزان روحیه افراد در انجام کار گروهی، میزان رضایت از حمایت همسایگان در موقع نیاز، میزان احساس امنیت و آرامش در زندگی، میزان رضایت از مراکز خرید روزانه، میزان رضایت از دسترسی به پاسگاه پلیس و میزان

رضایت از پاسخگویی به موقع آتش نشانی درعین وضعیت نه چندان مطلوب از منظر رضایتمندی در مقایسه با خدمات و امکانات در وضعیت بهتری قرار دارند.

جدول ۳. میزان رضایت از امکانات و خدمات اجتماعی - فرهنگی

درصد					گویه
کاملاً ناراضی	ناراضی	تا حدودی راضی	راضی	کاملاً راضی	
۳۹/۴	۴۷/۲	۱۳/۲	۰	۰	میزان رضایت از امکانات فرهنگی
۹	۳۷	۴۰	۱۴	۰	میزان رضایت از امکانات مذهبی
۶۹	۲۸	۳	۰	۰	میزان رضایت از امکانات تفریحی
۷۳/۲	۲۳/۵	۳/۳	۰	۰	میزان رضایت از امکانات تفریحی و فضای بازی برای کودکان
۴۵	۳۲	۱۶	۵	۰	میزان رضایت از امکانات بهداشتی
۴۴/۱	۴۲/۲	۹/۱	۳/۴	۱/۲	میزان رضایت از امکانات آموزشی
۴۲/۱	۴۶/۳	۹/۳	۱/۲	۱/۱	میزان رضایت از امکانات اداری
۲۳/۲	۳۴/۱	۲۰/۲	۱۹/۳	۳/۲	میزان رضایت از امنیت اماکن عمومی
۱۲/۱	۲۶/۲	۲۸/۴	۳۰/۱	۳/۲	میزان روحیه افراد در انجام کار گروهی
۱۱	۲۶	۲۸	۳۰	۵	میزان رضایت از حمایت همسایگان در موقع نیاز
۷	۱۳/۲	۴۲	۲۲/۴	۱۵/۴	میزان احساس امنیت و آرامش در زندگی
۱۳	۱۹	۳۱	۲۹	۸	میزان رضایت از مراکز خرید روزانه
۲۰/۲	۳۳/۴	۳۱/۳	۱۲/۱	۳	میزان رضایت از دسترسی به پاسگاه پلیس
۱۳/۲	۲۹/۴	۳۷/۳	۱۶/۱	۴	میزان رضایت از پاسخگویی به موقع آتش نشانی

منبع: یافته‌های تحقیق

میزان رضایت از وضعیت شاخص‌های زیست محیطی

همان‌طور که ملاحظه می‌شود، پاسخگویان در پاسخ به پرسش میزان رضایتمندی از وضعیت شاخص‌های زیست محیطی به‌مانند ابعاد کالبدی، اقتصادی و خدمات اجتماعی و فرهنگی در وضعیت ناراضی و عدم مطلوبیت قرار دارد بطوری که از پاکیزگی در این محلات کاملاً ناراضی هستند، همچنین از جمع‌آوری زباله و مواد زائد و وضعیت سرویس بهداشتی و آب شرب نیز اکثر پاسخگویان رضایت ندارند.

جدول ۴. میزان رضایت از وضعیت محیطی

درصد					گویه
کاملاً ناراضی	ناراضی	تا حدودی راضی	راضی	کاملاً راضی	
۳۲/۱	۲۸	۲۲/۳	۱۶/۲	۱/۴	میزان رضایت از پاکیزگی محله
۳۰/۱	۲۸/۴	۲۵/۳	۱۲	۴/۲	میزان رضایت از جمع‌آوری زباله و مواد زائد
۱۸	۲۸	۳۴	۱۹	۱	میزان رضایت از سکوت و آرامش در محله و نبود آلودگی صوتی
۴۵	۳۸	۱۴	۳	۰	میزان رضایت از سرویس بهداشتی و آب شرب در فضاهای عمومی در سطح محله

منبع: یافته‌های تحقیق

میزان رضایت شهروندان از وضعیت روحی-عاطفی

طبق جدول شماره ۵ در پاسخ به پرسش میزان رضایت از وضعیت روحی-عاطفی، به طور کلی اکثریت پاسخگویان میزان رضایت خود را از این بعد را تا حدودی راضی را اعلام کرده‌اند. که این امر نشان‌دهنده رضایت نسبی از وضعیت عاطفی-روحی پاسخگویان مورد مطالعه دارد.

جدول ۵. میزان رضایت شهروندان از وضعیت روحی-عاطفی

گروه	درصد			
	کاملاً راضی	راضی	تا حدودی راضی	ناراضی
میزان رضایت از وضعیت سلامت	۱۶	۳۰	۴۳	۶
میزان رضایت از روابط شخصی	۱۷	۳۹	۳۲	۹
میزان رضایت از احساس تعلق به محله	۵	۲۰	۴۱	۲۰

منبع: یافته‌های تحقیق

در ادامه تحقیق حاضر وضعیت رضایتمندی در ابعاد مختلف روحی-عاطفی، کالبدی، اقتصادی، خدمات اجتماعی-فرهنگی و زیست محیطی مورد مقایسه قرار گرفت و همان‌گونه که در جدول شماره ۶ مشاهده می‌شود بیشترین میزان رضایتمندی در ابعاد روحی-عاطفی می‌باشد. میزان رضایتمندی از ابعاد کالبدی، اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی در رتبه‌های بعدی قرار دادند

جدول ۶. سطح مقایسه ابعاد مختلف در محلات حاشیه‌نشین

ردیف	ابعاد	درصد رضایت	رتبه
۱	روحی-عاطفی	۱۹/۳۲	۱
۲	کالبدی	۱۸/۹۲	۲
۳	اقتصادی	۱۷/۵۳	۳
۴	اجتماعی	۱۵/۳۴	۴
۵	زیست محیطی	۱۵/۱۴	۵

منبع: یافته‌های تحقیق

یافته‌های استنباطی

بعد کالبدی

تعداد گویه‌های مورد بررسی در بعد کالبدی ۸ مورد می‌باشد؛ که میزان متوسط رضایتمندی ساکنین برابر با ۲۴ است. با استفاده از آزمون تی به بررسی میانگین متوسط رضایتمندی ساکنین در بعد کالبدی پرداخته شده است. نتایج آزمون نشان داد میزان کیفیت زندگی در بعد کالبدی هرچند به مانند دیگر ابعاد مورد بررسی در سطح پایین تر از متوسط قرار دارد اما این میزان نزدیک به حد متوسط می‌باشد. این رابطه با میانگین پاسخ ساکنین به مقدار ۲۳/۴۸۶ و سطح معناداری ۰/۰۰۰ محاسبه شد.

جدول ۷. نتایج آزمون تی در بعد کالبدی

آزمون تی				بعد کالبدی
Test Value = ۲۴ (حد متوسط)				
میانگین	سطح معناداری	تعداد گویه	آماره	میزان رضایت در بعد کالبدی
۲۳/۴۸۶	۰/۰۰۰	۸	-۱/۳۰۸	

منبع: یافته‌های تحقیق

بعد اقتصادی

نتایج آزمون نشان داد میزان کیفیت زندگی در بعد اقتصادی نیز، در محلات موردنظر در سطحی پایینی قرار دارد. این رابطه با میانگین پاسخ ساکنین به مقدار ۹ سطح معناداری ۰/۰۰۰ تأیید می‌شود. نتایج در جدول (۸) قابل مشاهده می‌باشد.

جدول ۸. نتایج آزمون تی در بعد اقتصادی

آزمون تی				بعد اقتصادی
Test Value = ۹ (حد متوسط)				
میانگین	سطح معناداری	تعداد گویه	آماره	میزان رضایت در بعد اقتصادی
۷/۹۳۲	۰/۰۰۰	۳	-۱۷/۴۸۲	

منبع: یافته‌های تحقیق

بعد اجتماعی- فرهنگی

تعداد گویه‌های موردبررسی در بعد اجتماعی- فرهنگی ۱۴ مورد می‌باشد که میزان متوسط رضایتمندی ساکنین برابر با ۴۲ است. که با استفاده از آزمون تی به بررسی میانگین متوسط رضایتمندی ساکنین پرداخته است. نتایج آزمون نشان داد میزان کیفیت زندگی در بعد اجتماعی در محلات موردنظر در سطحی پایینی قرار دارد. این رابطه با میانگین پاسخ ساکنین به مقدار ۳۲/۶۱۳ و سطح معناداری ۰/۰۰۰ تأیید می‌شود. نتایج در جدول (۹) قابل مشاهده می‌باشد.

جدول ۹. نتایج آزمون تی در بعد اجتماعی

آزمون تی				بعد اجتماعی
Test Value = ۴۲ (حد متوسط)				
میانگین	سطح معناداری	تعداد گویه	آماره	میزان رضایت در بعد اجتماعی
۳۲/۶۱۳	۰/۰۰۰	۱۴	-۱۷/۴۸۲	

منبع: یافته‌های تحقیق

بعد زیست محیطی

تعداد گویه‌های موردبررسی در بعد زیست محیطی ۴ مورد می‌باشد؛ که میزان متوسط رضایتمندی ساکنین برابر با ۱۲ است. با استفاده از آزمون تی به بررسی میانگین متوسط رضایتمندی ساکنین در بعد محیطی پرداخته شده است. نتایج آزمون نشان داد میزان کیفیت زندگی در بعد محیطی نیز به مانند ابعاد موردبررسی دیگر، در محلات در سطح پایینی قرار دارد. این رابطه با میانگین پاسخ ساکنین به مقدار ۹/۲۸۵ و سطح معناداری ۰/۰۰۰ تأیید می‌شود. نتایج در جدول (۱۰) قابل مشاهده می‌باشد.

جدول ۱۰. نتایج آزمون تی در بعد زیست محیطی

آزمون تی				
Test Value = ۱۲ (حد متوسط)				بعد زیست محیطی
میانگین	سطح معناداری	تعداد گویه	آماره	
۹/۲۸۵	۰/۰۰۰	۴	-۱۰/۴۴۷	میزان رضایت در بعد زیست محیطی

منبع: یافته‌های تحقیق

بعد روحی-عاطفی

تعداد گویه‌های مورد بررسی در بعد سلامت ۴ مورد می‌باشد؛ که میزان متوسط رضایتمندی ساکنین برابر با ۱۲ است. با استفاده از آزمون تی به بررسی میانگین متوسط رضایتمندی ساکنین در بعد روحی-عاطفی به‌عنوان آخرین مورد نیز پرداخته شد. نتایج آزمون نشان داد میزان کیفیت زندگی در بعد روحی-عاطفی در محله در سطح متوسطی از رضایتمندی قرار دارد. این رابطه با میانگین پاسخ ساکنین به مقدار ۱۱/۴۹۶ و سطح معناداری ۰/۰۰۰ تائید شد. نتایج در جدول (۱۱) قابل مشاهده می‌باشد.

جدول ۱۱. نتایج آزمون تی در بعد روحی-عاطفی

آزمون تی				
Test Value = ۱۲ (حد متوسط)				بعد روحی عاطفی
میانگین	سطح معناداری	تعداد گویه	آماره	
۱۱/۴۹۶	۰/۰۰۰	۴	-۰/۴۴	میزان رضایت در بعد روحی-عاطفی

منبع: یافته‌های تحقیق

نتیجه‌گیری

در این مقاله سعی بر این بوده که کیفیت زندگی در محلات عینک، نخودچر، پاسکیاب و سلیمانداراب از محلات حاشیه‌ای شهر رشت در ابعاد کالبدی، اقتصادی، خدمات اجتماعی و فرهنگی، زیست محیطی و روحی-عاطفی مورد بررسی و تحلیل قرار گیرد.

نتایج این تحقیق نشان داد که در بعد کالبدی کیفیت زندگی ساکنین محلات حاشیه‌ای شهر رشت از وضعیت مناسبی برخوردار نیست و این یافته با یافته‌های شارما و آبهای (۲۰۲۲)، بندی‌جای و بنچریف (۲۰۲۲) و رزمیارک و همکاران (۲۰۲۲) همسو می‌باشد. دیگر نتایج این تحقیق نشان داد که در بعد اقتصادی کیفیت زندگی، ساکنین محلات حاشیه‌نشین شهر رشت از کیفیت مناسبی برخوردار نبوده و میزان کیفیت زندگی در بعد اقتصادی نیز، در محلات مورد نظر در سطحی پایینی قرار دارد. این یافته با یافته‌های اسمیت و همکاران (۲۰۲۲) و کریستنسن و همکاران (۲۰۲۱) همسو می‌باشد. این تحقیق نشان داد که در بعد اجتماعی-فرهنگی کیفیت زندگی ساکنین شهر محلات حاشیه‌نشین شهر رشت از وضعیت مناسب برخوردار نیست و میزان کیفیت زندگی در بعد اجتماعی در محلات مورد نظر در سطحی پایینی قرار دارد. و این یافته با یافته‌های اسپینا و همکاران (۲۰۲۱) و گرابوسکا (۲۰۲۱) همسو می‌باشد.

نتیجه این تحقیق همچنین نشان داد که در بعد زیست محیطی کیفیت زندگی ساکنین محلات حاشیه شهر رشت فاقد وضعیت مناسب می باشد و میزان کیفیت زندگی در بعد محیطی نیز به مانند ابعاد مورد بررسی دیگر، در محلات در سطح پایینی قرار دارد. و این یافته با یافته های میدلتون و همکاران (۲۰۲۱) همسو می باشد.

و آخرین نتیجه تحقیق حاضر نشان می دهد که در بعد روحی-عاطفی کیفیت زندگی ساکنین محلات حاشیه شهر رشت وضعیت مناسبی ندارد و میزان کیفیت زندگی در بعد روحی-عاطفی در محله های مورد بررسی در سطح متوسطی از رضایتمندی قرار دارد. و این یافته با یافته های دگویی و برا (۲۰۱۸)، کوراماز و تورکوگلو (۲۰۱۸) همسو می باشد.

نتایج به دست آمده نشان دهنده این امر است که شهر رشت نیز به مانند سایر شهرهای کشور که با مسئله حاشیه نشینی مواجه هستند کیفیت زندگی در این مناطق از وضعیت مطلوبی برخوردار نیست و این امر سبب عدم رضایتمندی ساکنین در ابعاد مختلف در این نواحی می شود و این خود یکی از مهم ترین چالش ها در مدیریت شهری می باشد. لذا به نظر می رسد با توجه به اینکه اغلب ساکنین نواحی حاشیه شهر رشت از مهاجران غالباً روستایی تشکیل می شود اقدامات مؤثر در زمینه توجه به مناطق روستایی و بهبود شرایط زندگی در این مناطق بتواند تا حدودی در رفع مشکل حاشیه نشینی و حاشیه نشینان مؤثر باشد به عبارتی در رفع مشکلات مناطق حاشیه نشینی در شهرها باید پاسخ ها را در خارج از محدوده های شهری جستجو نمود. همچنین توجه ویژه به مناطق حاشیه شهر رشت از جمله مناطق مورد مطالعه در این تحقیق ایجاد می نماید تا نسبت به خدمات رسانی مطلوب تر به این نواحی اقدامات لازم به عمل آید و یکی دیگر از مهم ترین اقدامات در زمینه موضوع کیفیت زندگی خصوصاً در مناطق حاشیه ای شهرها، انجام مطالعات گسترده و مداوم می باشد.

منابع

- برقی، حمید. قنبری، یوسف. عیبات، مرتضی. عیبات مصطفی. ۱۴۰۱. تحلیل روابط فضایی میان مفاهیم کیفیت زندگی، سرمایه اجتماعی و کارآفرینی روستایی (مورد مطالعه: شهرستان دزفول)، فصلنامه پژوهش های روستایی، دوره ۱۳، شماره ۴. صص ۶۹۸-۶۷۰.
- پوراحمد، احمد. قربانی، رامین. فرهادی، ابراهیم درودی نیا، عباس. ۱۳۹۵. ارزیابی تطبیقی شاخص های کیفیت زندگی در محلات مسکونی (مطالعه موردی: شهر کامیاران)، پژوهش های جغرافیای برنامه ریزی شهری، دوره ۴. شماره ۴. صص ۵۴۸-۵۱۹.
- پوراحمد، احمد. جعفری مهرآبادی، مریم. رخساری، حمید. رنجبری، امیر. ۱۳۹۷. واکاوی نقش سرمایه روان شناختی در توانمندسازی ساکنان سکونتگاه های غیررسمی (نمونه موردی: شهر رشت)، فصلنامه جغرافیا و مطالعات محیطی، سال هفتم. شماره ۲۶ صص ۴۴-۲۹.
- پورآقایی، عبدالله. ۱۳۸۵. علل شکل گیری اسکان غیررسمی در شهر رشت و راهکارهای ساماندهی آن، فصلنامه چشم-انداز جغرافیایی، سال اول. شماره ۲ صص ۶۶-۴۵.
- پوررجبی، میلاد. مجدی، علی اکبر. حسنی درمیان، غلامرضا. اصغر پورماسوله، احمد. ۱۴۰۱. معنای توسعه در فضاهای پیراشهری، یک مطالعه پدیدار شناختی (مورد شهر رشت)، مجله توسعه فضاهای پیراشهری، سال چهارم. شماره دوم. پیاپی ۸ صص ۶۶-۳۵.
- حاجی نژاد، علی. قادری، جعفر. قاسمی قاسموند، عزت الله. ۱۳۹۵. تحلیل و ارزیابی نابرابری های کیفیت زندگی در محلات شهری (نمونه موردی: شهر فارسان)، فصلنامه برنامه ریزی منطقه ای، سال ۶. شماره ۲۱ صص ۱۷۸-۱۶۷.

- رضوانی، محمدرضا. منصوریان، حسین. ۱۳۸۷. **سنجش کیفیت زندگی: بررسی مفاهیم، شاخص‌ها، مدل‌ها و آرایه مدل پیشنهادی برای نواحی روستایی**، فصلنامه روستا و توسعه، سال ۱۱. شماره ۳ صص ۲۶-۱.
- رهنمایی، محمدتقی. فرجی ملائی، امین. حاتمی نژاد، حسین. عظیمی، آزاده. ۱۳۹۱. **تحلیلی بر مفهوم کیفیت زندگی شهری در شهر بابلسر**، جغرافیا و آمایش شهری - منطقه‌ای شماره ۵ صص ۷۶-۴۹.
- صرافی، مظفر. کاظمیان، غلامرضا. ۱۳۹۶. **تهیه و بازنگری برنامه آمایش استان گیلان بازنگری بخش اول: تحلیل وضعیت و ساختار فصل نخست تحولات جمعیت در سه دهه گذشته**، سازمان برنامه و بودجه استان گیلان.
- قلی‌زاده، فائزه. خرم، آرزو. حمیدیان دیوکلائی، لیلا السادات. ۱۴۰۱. **ارزیابی رضایتمندی ساکنان از کیفیت محیط سکونت محلات پیراشهری کلانشهر رشت مبتنی بر شاخص‌های شهر بوم‌گرا (مورد: محله‌های حمیدیان و عینک)**، مجله توسعه فضاهای پیراشهری. سال چهارم. شماره دوم پیاپی ۸ صص ۱۰۲-۸۵.
- گروه آموزشی جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری. ۱۳۹۵. **برنامه‌ریزی و توانمندسازی اجتماعات محلی شهری (کارشناسی ارشد رشته جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری)**، انتشارات دانشگاه پیام نور.
- لطفی، صدیقه. ۱۳۸۸. **مفهوم کیفیت زندگی شهری: تعاریف، ابعاد و سنجش آن در برنامه‌ریزی شهری**، فصلنامه علمی - پژوهشی جغرافیای انسانی، سال اول. شماره ۴ صص ۸۰-۶۵.
- نجات، سحرناز. ۱۳۸۷. **کیفیت زندگی و اندازه‌گیری آن**، مجله تخصصی اپیدمیولوژی ایران، دوره ۴، شماره ۲ صص ۶۲-۵۷.
- نجفی، سعید. ۱۳۹۷. **مفهوم کیفیت زندگی ابعاد و شواهد تجربی**، رشد آموزش جغرافیا، دوره ۳۳، شماره ۲ صص ۳۴-۲۹.
- نصیری‌هنده‌خاله، اسماعیل. امیرانتخابی، شهرام. تاج، سروش. ۱۴۰۰. **پایش زیست‌پذیری سکونتگاه‌های ناکارآمد پیراشهری کلانشهر رشت مورد: محله عینک**، مجله توسعه فضاهای پیراشهری، ۳ (۶) صص ۱۴۶-۱۲۹.
- Bennedjai, R., & Bencherif, M. (2022). **Local Urban Management for Improving the Quality of Life in Algerian Collective Housing Estates**. Journal of Urban Planning and Development, 148(2), 05022003.
- Bowling, A., Windsor, J. (2001) **Towards the good life: A population survey of dimension of quality of life**. Journal of happiness studies. 2(1), 55-82
- Christiansen, L. B., Schipperijn, J., & Cerin, E. (2021). **Social network characteristics as correlates and moderators of older adults' quality of life—the SHARE study**. European journal of public health, 31(3), 541-547.
- Church, M. C. (2004) **The conceptual and operational definition of quality of life**. a systematic of the literature texas A&M university
- Degoy, E., & Berra, S. (2018). **Differences in health-related quality of life by academic performance in children of the city of Cordoba-Argentina**. Quality of Life Research, 27(6), 1463-1471.
- Felce, D., Perry, J. (1995) **quality of life: its definition and measurement**. Research in development disabilities. 16(1) 51-74
- Foo, T. S. (2000) **subjective assessment of urban quality of life in Singapore**. Habitat international. 24(1). 31-49
- Grabowska, I. (2021). **Quality of life in poor neighborhoods through the lenses of the capability approach—A case study of a deprived area of Łódź City centre**. Sustainability, 13(13), 7185.
- Koramaz, E. K., & Türkoğlu, H. (2018). **Measuring and understanding urban parks' contribution to Quality of Life in Istanbul**. Social Indicators Research, 138(1), 335-351.
- Middleton, N., Theodorou, E., Panayiotou, A., Kleopa, D., Ellina, P., & Kouta, C. (2021). **Depicting socioeconomic disadvantage and social gradient in quality of life in Limassol, Cyprus**. European Journal of Public Health, 31(Supplement_3), ckab165-622.

- Pearl, D. C., Cabral, P., Mateu, J. (2011) **Mapping the quality of life experience in Alfama**. Springer, Berlin, Heidelberg (6782) 269-283
- Rozmiarek, M., Malchrowicz-Moško, E., & Kazimierczak, M. (2022). **Overtourism and the impact of tourist traffic on the daily life of city residents: a case study of Poznan**. Journal of Tourism and Cultural Change, 1-17.
- Sapena, M., Wurm, M., Taubenböck, H., Tuia, D., & Ruiz, L. A. (2021). **Estimating quality of life dimensions from urban spatial pattern metrics**. Computers, Environment and Urban Systems, 85, 101549.
- Sharma, M., & Abhay, R. K. (2022). **Urban growth and quality of life: inter-district and intra-district analysis of housing in NCT-Delhi, 2001–2011–2020**. GeoJournal, 1-23.
- Smith, D. (2002), **Quality of Life: Human Welfare and Social Justice**, Translated by Hassan Hatami Nejad and The Hekmat Shahi Ardebili, Political-Economic Information, 17th Year, No. 186. (In Persian).